

Produkcia odevu z južnej perspektívy

Svet je dnes vďaka globalizácii čoraz prepojenejší a tak už nikoho neprekvapí zistenie, že jeho nohavice ušili v Turecku a tričko vo Vietname. Berieme to ako fakt. Väčšinou však príliš neuvažujeme o tom, prečo sú to práve tieto krajiny a za akých podmienok náš odev vznikol, aké osudy sa za ním skrývajú a kto na ňom v akej miere profituje. Jednoducho si ho kúpime, nosíme a po čase ho vyhodíme.

Každý jeden kus nášho oblečenia musel ktosi vyrobiť. Niektoré druhy sa ešte stále vyrábajú v "starom svete", mnohé kusy oblečenia však šijú v krajinách ako je Indonézia, Pakistan, Bangladéš, Vietnam či v niektorej z krajín Strednej Ameriky.

Práve v týchto krajinách ľudia neraz pracujú v neznesiteľných a nebezpečných podmienkach za mizernú odmenu, bez akéhokoľvek sociálneho zabezpečenia alebo možnosti presadzovať svoje záujmy.

Každá minca má však dve strany. Je preto nutné zdôrazniť, že práca nie je pre tamajších pracovníkov negatívom vo svojej podstate.

Naopak, dáva im príležitosť zaradiť sa do spoločnosti a získať finančné zdroje na zabezpečenie seba a svojich rodín. Avšak nastavenie produkčného reťazca je pre nich nevýhodné a kvôli špecifikám svetového obchodu s tým sami bez našej pomoci zmôžu len málo.

O rôznych aspektoch produkcie textilu v menej rozvinutých krajinách sa dozviete na stranách 2 a 3. Na stranách 4 a 5 potom nájdete zaujímavú vzdelávaciu aktivitu použiteľnú v škole aj mimo nej, ako aj odkazy a odporúčané zdroje s ďalšími podobnými aktivitami.

Ak si želáte dostávať tento tematický bulletin pravidelne, prihláste sa na adrese fitforfair@dostojnapraca.sk (Predmet: Bulletin FFF) alebo nás sledujte na [Facebooku](https://www.facebook.com/fitforfair).

Nakupujme zodpovedne

Keď som bola mladšia, nebolo pre mňa jednoduché pochopiť negatívne vplyvy globalizácie na ľudí z menej rozvinutých krajín. Považovala som za úplne samozrejmé, že sme si mohli v obchodoch či na internete kúpiť akýkoľvek tovar a globálny produkčný reťazec ma prakticky nezaujímal. Skrátka to šlo pomimo mňa a ľudí okolo mňa. No potom ako som nejakú dobu žila v Strednej Amerike, sa môj pohľad radikálne zmenil. Videla som ako tam šičky otročia pod obrovským tlakom, napriek tomu však nedokážu pokryť ani základné potreby svojich rodín. Jedna žena mi povedala, že hoci sú jej príjmy až ponížujúco nízke, je to pre ňu jediný spôsob ako môže žiť bez manžela, ktorý sa k nej správal zle. Napriek tomu, že títo pracovníci riadne pracujú, sú stále veľmi chudobní. Avšak sú na svojej práci závislí, preto žiadajú nás, aby sme zatlačili na producentské krajiny či konkrétne značky. Niekedy môžu byť pre nás prvotným impulzom správy o porušovaní práv pracovníkov v tomto priemysle alebo správa o ďalšej katastrofe v textilnej fabrike kdesi v Ázii. Títo ľudia nás žiadajú o solidaritu, nie o zľutovanie, chcú, aby sme prispeli k zlepšeniu postavenia pracovníkov vo svete tak, aby mohli sami bojovať za svoje práva. Sme na rade, aby sme dali producentom textilu jasne najavo, že chceme, aby svojich pracovníkov platili férov.

Kirsten Clodius (Christliche Initiative Romero, Nemecko)

Odkiaľ pochádza moje tričko?

Odpoveď na túto otázku možno poznať. Ak nie, stačí sa pozrieť na štítok na vašom golieri a je dosť možné, že tam nájdete nápis "Made in Bangladesh", "Made in Indonesia" či "Made in Vietnam". Skrátka odkiaľsi z juhovýchodnej Ázie, ktorá sa stala v posledných 20-tich rokoch krajčírskou dielňou planéty.

To by samo o sebe nebolo zlé. Textilný priemysel priniesol týmto krajinám ekonomický rast, zvýšila sa zamestnanosť a daňové príjmy. Problémom je, že to so sebou neprinieslo aj sociálny rozvoj. Práca v textilných fabrikách pracovníkom neprispieva k plnohodnotnému zaradeniu sa do spoločnosti a naplneniu ich potenciálu - neprináša im to, čo Medzinárodná organizácia práce nazýva "dôstojnou prácou".

Ako sme spomínali v nultom vydaní bulletinu, v týchto krajinách došlo k "bananizácii" ekonomík. Výsledkom je dominancia jedného priemyselného sektora, ktorý neraz tvorí i hlavný príjem štátneho rozpočtu, vďaka čomu môžu nadnárodné spoločnosti ovplyvňovať tvorbu legislatívy či výšku minimálnych miezd. Samozrejme nie v prospech pracovníkov.

Aké to má dopady v praxi?

Mzda ledva na prežitie.

Ak vôbec

"Ak si myslia, že tieto mzdy sú dostatočné, mali by si vyskúšať z nich vyžiť a potom posúdiť či sú

skutočne v poriadku".

Pracovník v textilnej fabrike v Pakistane, 18 rokov

Veľká väčšina pracovníkov v globálnom módnom priemysle nezarába viac než 2 doláre denne. Ich minimálna mzda sa nepočíta na základe minimálnych požiadaviek na dôstojný život, ale na základe konkurencie v medzinárodnej aréne. Pracovníci tak neraz zarábajú menej ako je

štátom stanovená hranica chudoby, nedokážu tak pokrývať svoje základné potreby, nemajú dosť peňazí na stravu, oblečenie, bývanie či vzdelanie ich detí.

Nepredstaviteľné nadčasy

"Nadčasy máme každý deň, počas sezóny robíme do 2 či 3 hodiny nad ráno. Napriek tomu, že sme unavení, nemáme inú možnosť. Nemôžeme odmietnuť - naše základné mzdy sú príliš nízke a nestačili by nám."

Phan, 22 rokov, opisuje prácu vo fabrike v Thajsku

Pre nás nepredstaviteľné nadčasy sú v týchto krajinách štandardom. Pracovníci nemajú možnosť odporu, nestoja za nimi odbory a "ak sa im nepáči, tak môžu ísť, vonku stoja desiatky ďalších". Bežne pracujú 10 až 12 hodín, s vrcholiacou sezónou aj 16 či 18 hodín, víkend-nevíkend. Dlhá pracovná doba bez prestávok vedie okrem zdravotných aj k psychickým či sociálnym problémom, keďže ženy pracujúce vo fabrikách sú neraz i matky a manželky a pracovné vyťaženie

významne ovplyvňuje ich rodinné vzťahy. Kvôli nízkym základným mzdám musia mnohí brať nadčasy aj keby nechceli. Mnohé fabriky však s platbou za nadčasy ani vôbec nepočítajú.

Odbory - pojem neznámy

"Pracovníci nesmú vytvárať odbory ani žiadne iné organizácie. Manažment nám povedal, že ak sa o to ktokoľvek pokúsi, odovzdajú ho do rúk polície."

Pracovníčka v textilnej továrni v Bangladéši

vs.

"Mávali sme problém s platbami za nadčasy - neplatili nám toľko, koľko by mali. Odvtedy ako máme odbory, dostávame toľko, ako máme."

Pracovníčka v textilnej továrni v Indonézii

Len malý zlomok pracovníkov v textilnom priemysle zastupujú odbory, a aj z tých, ktoré existujú, mnohé založil samotný manažment, aby naoko vyhovel klientom (tzv. žlté odbory). Právo združovať sa a zakladať odbory na obranu svojich práv je jedným zo základných ľudských

práv. Napriek tomu mnohé krajiny, v rámci konkurenčného boja o zákazníka v medzinárodnom obchode, umožňujú producentom tieto práva porušovať.

Bezpečnosť a zdravie na poslednom mieste

"Bolo to hrozné, odrazu bolo celé poschodie plné ohňa a dymu a horúčava bola taká veľká, že sme sa všetci rozbehli k oknám,

povytrhávali kovové siete, porozbíjali sklá a vyskákali von."

Mohamed, 32, preživší z vyhorenej fabriky v Pakistane

Zdravotné a bezpečnostné podmienky sú dnes v továrňach na výrobu textilu obvykle doslova úbohé. Dlhé hodiny práce bez poriadnych prestávok čo i len na vykonanie základných fyziologických potrieb, nedostatok pitnej vody, slabé či žiadne vetranie.

Okrem toho pracovníci neraz pracujú s rôznymi chemikáliami - napríklad dávajú rifliam ošúchaný vzhľad - bez dostatočných ochranných prostriedkov. A napokon, fabriky sú obvykle prepustené a nie sú pripravené na prípadné požiare či iné pohromy, nemajú dostatok únikových východov či hasiacich zariadení. Inokedy síce východy majú, ale sami majitelia ich zamknú či zahatajú materiálom, aby sa uistili, že pracovníci neodídu skôr, ako nenaplnia normu.

Ženy na muške

"Ženy môžete primäť, aby poskakovali ako bábky na šnúrkach, mužov takýmto spôsobom využívať nemôžete. Ak o čosi požiadame my, majitelia si to nevšímajú, ak o niečo požiadajú muži, musia tomu venovať aspoň nejakú pozornosť. Preto mužov nezamestnávajú."

Žena, pracovníčka v textilnej fabrike v Bangladéši

Veľkú väčšinu pracovníkov v textilnom priemysle tvoria ženy - približne 80 percent. Tento vysoký podiel žien nie je náhodný.

Ženy sú vyhľadávanými pracovníkmi, ich zamestnávateľia totiž neraz stavajú na kultúrnych stereotypoch. Okrem toho, že slovo žien nemá v krajinách, kde sa dnes produkuje veľká časť textilu, váhu slova muža z kultúrnych či náboženských dôvodov, popri všetkých svojich povinnostiach mimo práce nemajú ani čas obzerať sa po inom zamestnaní. To všetko ich robí v očiach zamestnávateľov ideálnymi pracovníkmi. Okrem toho sú veľmi často obeťami sexuálneho obťažovania či zneužívania alebo im zamestnávateľia bránia otehotnieť. Ženy pracujúce v tomto priemysle pritom zarábajú najnižšie možné mzdy v národných hospodárstvach, čo prispieva aj k šíreniu takzvanej feminizácii chudoby.

A ktoré značky produkujú svoje výrobky v týchto krajinách?

Prakticky všetky, medzi nimi H&M, GAP, Benetton, Mango, Bonmarché, Carrefour, Walmart, Lee Cooper, Disney, KiK, Victoria's Secret, Adidas, Nike, Puma, Fila a mnohé iné, známe či neznáme, "značkové" či neznačkové...

Made in Europe?

Ani visačka "Made in Europe" však nezaručí, že sa obdobné problémy vyhnú aj pracovníkom v európskych krajinách, vrátane Slovenska (hoci horšia situácia je v krajinách ako je Bulharsko či Rumunsko). Napríklad aj pracovníci v našich textilkách často zarábajú minimálnu mzdu, ktorá je nižšia než štátom stanovená hranica chudoby, či šičky v Bulharsku či Rumunsku za mizernú mzdu pracujú nadčasy, ktoré im neraz vôbec nezaplatia. Narozdiel od spomínaných krajín však máme v Európe do istej miery funkčný sociálny a zdravotný systém či školstvo prakticky zadarmo. O probléme dôstojnej práce v Európe sa dozvieme viac v jesennom vydaní bulletinu.

(SCKR a CCC)

Viete v akých podmienkach vznikajú tričká?

Na nasledujúcej dvojstránke nájdete jednoduchý kvíz - vzdelávaciu aktivitu, ktorú si môžete urobiť sami pre seba, ale dá sa použiť i v škole či mimo nej.

Vzdelávací cieľ a postup

Cieľom je predstaviť priemysel so športovým odevom a poukázať na niekoľko zaujímavých údajov o právach pracovníkov v tomto odvetví.

1. Požiadajte študentov, aby samostatne alebo v skupinách odpovedali na otázky. Uistite ich, že nejde o test a nie je podstatné či poznajú alebo nepoznajú správnu odpoveď - cieľom je, aby o otázkach začali premýšľať.
2. Po tom ako otázky zodpovedajú si spoločne prejdite správnymi odpoveďami. Dajte študentom možnosť o nich diskutovať.
3. Po kvíze môže nasledovať hlbšia reflexia na tému pracovných podmienok v priemysle so športovým oblečením. Spoločne pouvažujte o možných pozitívnych dopadoch tohto priemyslu na pracovníkov, ich komunity a krajinu ako celok, a o tom ako tieto dopady docieľiť - cieľom je ukázať, že práca v textilkách nie je sama o sebe zlá, zlé sú len podmienky, ktoré sa však dajú zlepšiť.

Odpovede

Otázka 1. Odpoveď 1c (zdroj: [Labour Behind the Label](#), 2010)

Ešte pred 30 rokmi sa väčšina športového odevu vyrábala v krajine, v ktorej ho aj predali. Vďaka globalizácii však producenti presťahovali výrobu do krajín s lacnou pracovnou silou a slabou zákonnou reguláciou - predovšetkým do Ázie.

Otázka 2. Odpoveď 2b (zdroj: www.bbc.co.uk, 20.9.2007)

Adidas je oficiálnym sponzorom každého veľkého športového a obzvlášť každého futbalového podujatia. Napriek vysokým sponzorským poplatkom to firme prináša miliónové zisky.

Otázka 3. Odpoveď 3c (zdroj: ITGLWF 2008)

Ak si celkovú cenu odevu rozmeníme na drobné a rozdelíme medzi jednotlivé články produkčného reťazca, zistíme, že väčšina ide predajcovi u nás, približne štvrtina ide značke a na marketing a o zvyšok sa delí transport, vývozný a dovozný po-

platky, náklady na materiál, náklady a zisk dodávateľa. Len veľmi malý zlomok potom zostane na mzdy tých, ktorí tie výrobky šijú.

Otázka 4. Odpoveď 4: nie je pravda (zdroj: leták Playfair 2012, "Campaigning for a Sweat-free Olympics", 2010)

Otázka 5. Odpoveď 5b (zdroj: No Medal for the Olympics report, Playfair 2008)

Zákonom stanovené maximum je odpoveď c, avšak napríklad pracovníci firmy Mainland Headwear Holdings Ltd boli pred olympiádou v Pekingu v roku 2008 nútení odpracovať až 160 hodín nadčasov. To predstavuje 6 hodín navyše k 8 bežným pracovným hodinám. Vyrábali šiltovky s logom olympiády.

Otázka 6. Odpoveď 6a (zdroj: <http://www.idrc.ca/en/ev-58039-201-1-DO-TOPIC.html>, 1.5.2010)

Rod je významným ukazovateľom pracovných práv. Mnohí kontrolóri v továrňach sú muži a zlé zaobchádzanie s väčšinovo ženským osadenstvom je bežným javom. Mnohé z týchto žien sú zároveň aj matky, ktoré musia z týchto mizerných miezd užiť svoje deti.

Otázka 7. Odpoveď 7a (zdroj: <http://www.cleanclothes.org/livingwage/living-wage-versus-minimum-wage> 1.4.2014)

Minimálna mzda pracovníka v textilnom priemysle v Indonézii - 82,14 eura na mesiac je len tretinou sumy potrebnej k základnému dôstojnému životu. Za základ pre dôstojný život sa považuje suma dostatočná na zaplatenie jedla, bývania, oblečenia a zdravotnej starostlivosti pre pracovníka a jeho rodinu.

Otázka 8. Odpoveď 8c (zdroj: <http://people.forbes.com/profile/mark-g-parker/57735>)

Mark Parker, výkonný riaditeľ firmy Nike, dostal minulý rok celkovú odmenu vo výške 15,4 milióna dolárov. Tá pozostáva zo základnej mzdy vo výške 1,6 milióna dolárov, akcií v hodnote 3,5 milióna, opcií v hodnote 4,2 milióna, motivačného príplatku v sume 5,5 milióna (to, aby neodišiel inam) a ďalšie odmeny v sume 600 tisíc dolárov. Aby takú istú sumu zarobil pracovník fabriky produjúcej produkty tejto firmy v Indonézii musel by pracovať takmer 11,5-tisíc rokov.

Kvíz— Viete kto vyrába vaše trička?

1) V ktorých krajinách sa produkuje najviac tenisiek?

- a) V Európe
- b) USA
- c) Ázijských krajinách ako je Čína, Vietnam a Indonézia

2) Koľko zaplatila firma Adidas organizátorom olympiády v Londýne v roku 2012, aby sa mohla stať ich oficiálnym sponzorom?

- a) 20 miliónov libier
- b) 100 miliónov libier
- c) 1 miliardu libier

3) Aký približný percentuálny podiel z finálnej ceny odevu sa dostane k tomu, kto ho ušije?

- a) 10-15 percent
- b) 5-7 percent
- c) 1-3 percenta

4) Medzinárodný olympijský výbor požaduje od dodávateľov výrobkov nesúcich značku olympiády, aby potvrdili, že u nich nie je zneužívaná detská práca

Je to pravda / nie je to pravda

5) Aké boli priemerné nadčasy výrobcov olympijských čiapok v závere príprav na olympiádu v Pekingu v roku 2008?

- a) 100 hodín
- b) 160 hodín
- c) 36 hodín

6) Aký percentuálny podiel pracovníkov v textilnom priemysle tvoria ženy?

- a) 75 percent
- b) 96 percent
- c) 68 percent

7) Aká je minimálna mzda pracovníka v textilnom priemysle v Indonézii?

- a) 112,55 dolára / 82,14 eura na mesiac
- b) 134,60 dolára / 98,23 eura na mesiac
- c) 179,18 dolára / 130,78 eura na mesiac

8) Koľko zarobil výkonný riaditeľ NIKE v roku 2013?

- a) 9 miliónov dolárov
- b) 12,3 miliónov dolárov
- c) 15,4 miliónov dolárov

Viac aktivít a metodických materiálov vám radi poskytneme v **Librarii— Informačnom centre globálneho vzdelávania**, viac informácií nájdete na

www.sccd-sk.org/icqv

Ak by ste mali záujem sa podieľať na kampani za férové pracovné podmienky pracovníkov v textilnom priemysle, stačí ak nám napíšete na adresu fitforfair@dostojnapraca.sk a my vám veľmi radi poskytneme ďalšie materiály, letáky či manuály k aktivitám.

Logo Fit for Fair [na stiahnutie](#).

Plagát Fit for Fair [na stiahnutie v slovenskom jazyku](#).

Plagát Fit for Fair na [stiahnutie v anglickom jazyku](#).

Hrajme férovo – platíme férovo

Cieľom projektu Fit for Fair je zlepšiť pracovné podmienky pracovníkov a pracovníčok v textilnom priemysle, tak v rozvojových krajinách ako i u nás alebo v Bulharsku. Aby sme to v rámci projektu dosiahli, zrealizujeme viacero aktivít, do ktorých sa môžete zapojiť aj vy, ako verejnosť, ale aj ako lektori či učitelia.

V najbližšom období nás čaká jedno veľké podujatie, ktorého prostredníctvom poukážeme na podmienky, v ktorých vzniká športové oblečenie - majstrovstvá sveta vo futbale, ktoré sa konajú medzi 12. júnom a 13. júlom v meste Rio de Janeiro.

Toto podujatie v zámorí voľne prepojíme s kreatívnou kampaňou, ktorou spropagujeme zod-

povednejší a etickejší prístup k nakupovaniu športového oblečenia a poukážeme na to, že nie všetko čo je spojené so športom, býva féro.

Súčasťou kampane bude letáková kampaň - pre záujemcov máme pripravené letáky, z ktorých sa jedným razom dozvedia, kedy sa uskutočnia dôležité zápasy a to, za akých podmienok vzniká športové oblečenie.

Okrem toho vydáme k príležitosti majstrovstiev špeciálne vydanie "akčných novín" s množstvom informácií týkajúcich sa tejto témy. Celú kampaň podporíme sadou podpivníkov, ktorými budete môcť dať červenú kartu tým, ktorí nie sú ochotní prispieť ľuďom k férovým mzdám a dôstojným pracovným podmienkam.

A napokon samostatnú kategóriu aktivít súvisiacich s majstrovstvami sveta budú materiály a služby pre novinárov, ktorí by nám mali pomôcť pri šírení povedomia o téme. Budeme publikovať tlačové správy a článkov na túto tému, pre novinárov bude v dispozícii informačný balíček a expertný informačný servis.

Aktivity počas majstrovstiev

- Letáková kampaň
- Akčné noviny
- Sada podpivníkov s červenými kartami

Fit for Fair Bulletin 1/2014

© Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, n.o., Bratislava 2014

Informačný bulletin o tom, ako môžeme aj my podporiť snahu o dôstojnejšie pracovné podmienky pracovníkov v textilnom priemysle.

Fotografie a obrázky pochádzajú z archívu organizácie a vlastnej tvorby, archívov partnerských organizácií a z voľne dostupných zdrojov. Všetky materiály boli použité so súhlasom vlastníkov alebo na základe otvorenej licencie.

Tento materiál vznikol s podporou Európskej komisie. Európska komisia nezodpovedá za akékoľvek použitie informácií, zdrojov a postojov v ňom obsiahnutých.